

quia satisfactio non tantum sumitur ex bonitate, sed maxime ex pœnalitate actus: actus autem exterior per se affert propriam pœnam et dolorem. Denique addendum est exteriores actus esse necessarios ad aliquos affectus gratiæ, qui vel ex opere operato, vel ex speciali privilegio conferuntur: ut sunt effectus sacramentorum, et effectus martyrii, et si qui alii sunt similes, quia cum hi effectus non pendeant ex sola mente operantis promissi sunt exercenti tale opus non solum in affectu, sed etiam in effectu: et eodem modo e contrario actus mali externi, vel etiam effectus eorum sunt necessarii ad incurrendas aliquas pœnas, vel censuras, quæ per solum interiorem actum non incuruntur, ut constat de hæretico mentali, qui non est excommunicatus, donec aliquo modo hæresim exterius prodat, et sic de aliis.

DISPUTATIO XI.

DE PRIMA, SEU REMOTA REGULA BONITATIS, SEU MALITIE HUMANORUM ACTUUM, QUÆ EST VOLUNTAS DEI, SEU LEX ÆTERNA.

Aliæ humanorum actuum causæ alio remittuntur tractandæ.—Hactenus dixi de essentia, proprietatibus et effectibus, ac intrinsicis causis bonorum actuum et malorum, quanquam de quibusdam causis, quales sunt habitus, concursus divinus, vel divina gratia, dici non potuit, quia habent propria loca, in 1, 2, partim quæst. 9 et 10, partim in materia de habitibus, virtutibus, peccatis, et gratia, solum ergo supersunt explicandæ duæ regulæ, seu mensuræ humanorum actuum, de quibus hoc loco D. Thomas disseruit, una est recta ratio, seu conscientia, de qua dicendum, disput. sequenti; altera est divina voluntas, seu lex æterna, de qua in præsentibus; ut vero ad unum caput totam disputationem revocemus, advertendum est quod supra significavi, legem æternam posse considerari, aut in ratione divina, ut antecedit divinam voluntatem, aut in ipsa divina voluntate. Priori modo dicitur lex indicans, id quod ex natura sua bonum, vel malum est: posteriori modo est proprie lex imperans, de qua quamvis sit quæstio, an sit in intellectu, vel voluntate; certum est tamen vim et efficaciam ejus ex voluntate oriri: lex autem æterna prior modo sumpta quod attinet ad nos ejusdem rationis est cum recta ratione nostra, per quam nobis applicatur, cujus ipsa est exemplar; nostra vero naturalis ratio nihil aliud est, quam

participatio quædam illius legis æternæ, et ideo quæ supra diximus de convenientia, seu recta ratione nostra, coincident cum his, quæ dici possunt de lege æterna sub hac ratione sumpta, posteriori autem modo lex æterna sub divina voluntate comprehenditur, et ita tota hæc disputatio reducitur ad conformitatem cum divina voluntate.

SECTIO I.

Quibus modis possit humana voluntas esse conformis, vel difformis divinæ.

Ratio dubii esse potest, quia voluntati divinæ nemò resistere potest, neque aliquid aliud agere, aut velle, nisi quod Deus vult, quia necesse est, ut Deus concurrat: concurrat autem volendo; semper ergo voluntas humana necessario est conformis divinæ. In contrarium est, quia sæpe dicitur homo agere contra divinam voluntatem.

1. *Voluntas divina alia absoluta et efficax. — Alia simplex, seu conditionata.* — Primo supponenda est distinctio voluntatis divinæ in absolutam, seu efficacem et simplicem, seu conditionatam, quæ aliis vocibus dici interdum solent voluntas antecedens et consequens: tamen has voces nunc omitto, quia sunt magis æquivocæ, et diversis modis a theologis exponuntur, ut constat ex Damasceno, lib. 2, c. 39, et divo Thoma, 1 part., quæst. 19. Voluntas ergo Dei absoluta et efficax dicitur, quando Deus simpliciter vult aliquid facere, aut nulla limitatione, vel conditione subintellecta formaliter, seu virtute: sive talis voluntas procedat ex vero Dei beneplacito, sive ex præscientia alterius rei, quamvis prior voluntas vocetur a Damasceno antecedens, et posterior consequens, et utraque potest dici voluntas beneplaciti. Affectus autem simplex, seu conditionata voluntas, est qua Deus non vult aliquid absolute esse, aut fieri, sed vel tantum complacet in objecto secundum se propositum, vel solum vult illud esse cum limitatione aliqua, vel conditione subintellecta ex parte objecti, qua ratione vult omnes homines salvos fieri; quæ distinctio est aperta in nostra voluntate, et per eam potest facile explicari in divina, quamvis de posteriori actu soleat esse quæstio, an sit in Deo formaliter, vel tantum in virtute, et in alio quod ad præsens nihil refert.

2. *Considerari possunt divina et humana voluntates tendentes in idem objectum, non con-*

siderando unam cum habitudine ad alteram. — Secundo est considerandum duobus modis posse divinam voluntatem ad humanam comparari, primo ex parte objecti, possunt enim divina et humana voluntas intelligi, ut volentes unum et idem objectum, vel materiale tantum: ut si velint eandem rem sub diversis rationibus, vel etiam formaliter, ut si velint eandem rem sub eadem ratione justitiæ, verbi gratia, quæ tendentia in idem objectum potest intelligi, etiamsi neutra voluntas aliquid de altera velit, vel disponat: quomodo etiam duæ voluntates creatæ convenire interdum possunt in eadem re volenda.

3. *Considerari etiam possunt cum prædicta habitudine.*—*Prima habitudo.*—*Secunda habitudo.*—*Tertia habitudo.*—Secundo igitur modo potest divina voluntas versari circa humanam ex parte ipsiusmet voluntatis humanæ, quomodo dici potest divina voluntas disponens, aut providens de actibus voluntatis humanæ, ut quando Deus vult, vel disponit me aliquid velle, etc., hæc autem habitudo posterior potest esse multiplex. Prima est, si Deus efficaciter et absolute velit voluntatem humanam aliquid velle, ut fortasse voluit animam Christi velle, et acceptare mortem suam: quæ voluntas si antecedit absolute præscientiam Dei, dicitur voluntas prædefiniens: si autem sequatur, dicitur potius voluntas approbans. Secunda habitudo est voluntatis præcipientis, quæ etiam in Deo est absoluta et efficax, non necessario respectu actus præcepti, sed respectu obligationis ad illum, ut cum Deus vult me teneri ad hoc, vel illud volendo quod revera vult, et si nolit efficaciter me habere talem actum: sicut etiam e contrario potest Deus interdum efficaciter velle, ut ego velim, non præcipiendo, neque volendo, ut ego ad id volendum teneam, de qua re dixi nonnulla, 3 p., quæst. 14. Tertia habitudo esse potest divinæ voluntatis consulentis actum voluntatis humanæ, vel saltem complacentis, quomodo Deus vult hominem eligere quod melius est, seu ut velit esse perfectus, non quidem semper efficaciter id determinando, alioqui fieret, nam hæc est voluntas illa divina, cui resisti non potest, neque etiam volendo obligare ad illud, quia multa sunt hujusmodi, quæ non sunt in præcepto: vult ergo consulendo, quia quantum est in se intendit, aut cupit, quod melius est, ut voluntatem castitatis, verbi gratia, aut si non est melius, est tamen bonum, vult etiam illud approbando, et complacendo de tali actu, cum qua voluntate, quamvis respectu effectus

non sit absoluta et efficax, conjuncta est voluntas Dei efficax dandi sufficientia media: et auxilia ad habendam talem voluntatem, quia sine hac non posset intelligi altera voluntas, cum non possit humana voluntas hujusmodi actum habere sine tali concursu, vel auxilio Dei: unde licet per hanc voluntatem Deus non velit efficaciter, ut homo velit, vult tamen efficaciter, ut homo possit velle. Quarto modo se habet divina voluntas tantum, ut permittens aliquem actum voluntatis humanæ, quæ proprie non versatur immediate, et in se circa ipsum actum voluntatis humanæ, unde respectu illius neque efficax, neque inefficax, quia Deus ex vi hujus voluntatis nullo modo vult talem actum; versatur ergo solum circa permissionem, et respectu illius est efficax, et multa includit, præsertim duo, unum velle absolute dare concursum necessarium ad talem actum: secundum velle non impedire, seu non dare auxilia, quibus impediretur talis actus. Unde male hæc voluntas ab aliquibus vocatur prædefiniens hujusmodi actum etiam materiale, id enim, et divinæ bonitati et nostræ libertati repugnat, de quo alias.

4. *Prima assertio.* — Ex his facilis est ad propositam quæstionem responsio. Primo enim in genere dicendum est duobus modis posse voluntatem humanam esse conformem divinæ, primo naturaliter, ut sic dicam, seu necessario, et non voluntarie: secundo moraliter voluntarie et ex propria determinatione. Priori modo voluntas humana est aliquo modo conformis divinæ in genere causæ efficientis, seu ut concurrenti, aut volenti concurrere cum voluntate humana, hæc conformitas est valde imperfecta, et secundum quid, et suo modo reperitur in omni actione causæ creatæ, similiter fieri potest ut homo licet ignoret, quid Deus de re aliqua prædefinierit, vel efficaciter voluerit, velit illam, quam Deus re ipsa etiam velit, et tunc est conformitas non intenta, nec cogitata voluntarie, sed ex rebus ipsis consequens, et hic modus conformitatis nec difficultatem habet, neque aliquid refert ad bonitatem, vel malitiam, quia, ut supra dixi, nulla conformitas ad legem, vel ad aliquid aliud, quæ solum se habet per modum relationis resultantis, confert aliquid ad bonitatem, vel malitiam, si non sit intenta: posterior autem modus conformitatis voluntatis humanæ cum divina pertinere maxime potest ad bonitatem moralem: ad hunc autem conformitatis modum necesse est, ut una voluntas sit aliquo modo prior altera, nam ut una voluntas vo-

luntarie se conformet alteri, necesse est, ut una comparetur ad alteram aliquo modo ut objectum præcognitum et volitum: ergo necesse est, ut una voluntas sit aliquo modo prior altera saltem secundum rationem et præcognitionem: est autem per se manifestatum in præsentia materia voluntatem divinam debere præcedere et præcognosci, voluntatem autem humanam subsequi, quia non se conformat voluntas divina humanæ, sed e converso: ergo necesse est, ut voluntas divina antecedit et innotescat homini, ut possit, vel debeat se illi conformari.

5. *Secunda assertio.*—*Varii modi conformitatis vel difformitatis humanæ voluntatis cum divina.*—Secundo dicendum est variis modis posse voluntatem humanam esse conformem, vel difformem divinæ. Primo moraliter, seu ut communiter dicitur in objecto, seu volito materiali: ut quando voluntas humana vult aliquem effectum, quem scit Deum velle. Secundo conformitas dicitur formalis, seu finalis, vel conformitas in volito formali, seu in fine, et ratione volendi, ut quando voluntas humana non solum vult aliquid, quod Deus vult, sed etiam ex eodem motivo, et propter eundem finem, et ad hunc modum revocatur alius, quem D. Thomas hic ponit, et Durandus infra citandus, in sectione ultima, qui est conformitatis modus in principio, ut quando voluntas ex charitate Dei vult aliquid, quod etiam Deus vult propter bonitatem suam, nam, ut D. Thomas etiam hic notavit, hæc etiam dici potest conformitas formalis, quia nascitur ex eodem motivo. Tertius modus conformitatis reduci potest ad causam efficientem, et potest esse multiplex. Unus est, quando voluntas humana conformatur divinæ, et præcipienti, quia voluntas præcipiens est moraliter movens, et reducitur ad efficientem causam. Unde quartus modus esse potest conformitatis ad voluntatem divinam ut efficaciter moventem, seu prædefinientem actum voluntatis humanæ. Quintus erit ad voluntatem divinam, ut consulentem, seu ut propensam, et bene effectam ad aliquem actum voluntatis humanæ, quamvis illud non efficaciter velit. Ultimus, et maxime improprius erit ad voluntatem divinam, ut permittentem tantum, non quidem respectu ipsius permissionis, sed respectu actus permissi. Omnes igitur hi modi sunt probabiles: qui vero sint eliciti præcepti, aut prohibiti, est explicandum.

SECTION II.

Utrum voluntas humana, ut recta sit, debeat conformari divinæ et disponenti de actibus ipsius voluntatis humanæ.

1. *Prima assertio.*—Hæc quæstio est facilis, suppositis, quæ diximus, et ideo omissis opinionibus quas referam, sectione sequenti, dicendum primo. Voluntas humana, ut sit recta, debet conformari divinæ, ut præcipienti: hoc est per se notum, quia voluntas divina natura sua est superior, et habet jus et virtutem inducendi obligationem, si eam velit efficaciter imponere, nam sicut in aliis rebus voluntas Dei est omnipotens et efficax, ita et in homine: sed voluntas divina præcipiens est illa, quæ vult absolute imponere homini hujusmodi obligationem: ergo non potest humana voluntas esse bona, nisi conformis huic voluntati divinæ, et hoc est, quod aliis verbis dicunt theologi, voluntatem humanam debere conformari divinæ quoad voluntatem signi, nam unum signum voluntatis divinæ est præceptum.

2. *Quæstiuncula suborta.*—Sed quæres unde oriatur prædicta obligatio, solet enim dici non oriri ex speciali aliquo præcepto, sed in singulis materiis oriri ex præceptis ad illas pertinentibus, quia alias quotiescumque homo peccaret in aliqua materia, transgrederetur duo præcepta. Unum proprium et particulare talis materiæ, ut non furandi; alterum non discordandi a divina voluntate, seu obediendi Deo; sed quamvis verum sit hæc duo comparari, ut generale quid ex parte objectorum materialium: nihilominus tamen negari non potest quin speciali titulo, et ratione teneatur homo subicere hoc modo voluntatem suam divinæ, quia et Deus habet proprium jus exigendi ab homine hanc conformitatem, ut quia hæc est sufficiens ratio specialis virtutis si sit per se intenta, et e contrario constituet etiam specialem malitiam, si directe, et speciali contemptu velit homo discordare ab hac divina voluntate, juxta superius dicta de circumstantiis generalibus: intercedit ergo hic proprium quoddam præceptum, quamvis ex parte materiæ generale sit, et quodammodo censeatur in aliis inclusum, quasi materialiter et generice.

3. *Objectio.*—Dices: omne præceptum manat primo a divina voluntate, hoc autem præceptum parendi, seu conformandi se huic divinæ voluntati, non potest ex ipsa divina vo-

luntate oriri, quia de hac voluntate redibit quæstio, et sic procedemus in infinitum. Respondetur imprimis hoc argumento declarari, quod superius dicebamus, aliquam obligationem naturalem honeste operandi intrinsece oriri ex rebus ipsis præcisa divina voluntate, atque ita in præsentia ex ipsa naturali subiectione hominis ad Deum, et naturali dominio Dei in hominem per se est intrinsece necessaria ad honestatem morum, ut si Deus habeat hanc voluntatem præcipientem, ut homo se illi conformet; unde hæc ratio præcepti non oritur primo ex voluntate divina, sed ex natura objectorum: ad hanc autem obligationem accedit etiam ipsa divina voluntas, quæ cum simplicissima sit, includit omnem reflexionem, quæ a nobis excogitari potest: unde simul vult, et teneri hominem ad aliquid faciendum, et consequenter etiam teneri ad se conformandum huic divinæ voluntati.

4. *Corollarium.*—Ex his autem intelligitur talem debere esse hanc conformitatem, qualis fuerit divinæ voluntatis dispositio: interdum enim intelligi potest Deum velle obligare hominem ad volendum aliquem specialem actum vel effectum materiale, ut sic dicam, non tamen ad formale, seu speciale motivum ejus, ut fortasse voluit Christum velle mortem suam, et tunc satis est conformari huic divinæ voluntati, volendo materiale objectum, quamvis in formali, seu ratione volendi possit esse magna varietas: si autem Deus tali voluntate sua præscriberet etiam rationem volendi, oporteret etiam in illa conformari: atque idem dicendum est quando voluntas divina vult me teneri ad efficaciter volendum aliquid, tunc enim debeo conformari habendo talem actum efficacem voluntatis meæ: non autem repugnat huic conformitati, quod habeam inefficacem actum repugnantem per displicentiam, seu simplicem effectum, quo vellem ne Deus id præciperet, seu vellet; cujus rei exemplum fortasse habemus in Christo Domino, et potest etiam exponi, nam si quis habeat præceptum matrimonii, etiam per expressam revelationem divinæ voluntatis, satisfacit volendo efficaciter matrimonium, quamvis simul habeat simplicem effectum ad castitatem, desiderans quantum est in se illam servare, si Deus voluisset; et ratio est clara, quia posterior hæc voluntas non contradicit primæ, et potest habere honestum objectum, quo fit, ut si Deus velit hominem ad utrumque obligare, id est, ad volendum aliquid simpliciter: et nullo modo nolendum etiam per actum sim-

plicem, tunc teneatur homo neutro modo discordare a divina voluntate, sicut in universonum quodcumque dicimus hominem teneri ad non volendum aliquid, tenetur conformari divinæ voluntati, saltem per carentiam actus.

5. *Secunda assertio bimembris.*—Dicendum secundo. Quando Deus vult absolute et efficaciter hominem aliquid velle, non potest voluntas humana discordare a divina, potest tamen habere simplicem effectum circa contrarium actum, seu circa carentiam illius actus. Prior pars intelligenda est de potestate in sensu composito, et ita ratio est clara, quia voluntas divina efficax, et absoluta simpliciter frustrari non potest cum sit infinita. Unde si homini constet Deum hoc modo statuisse ipsum aliquid velle, fieri non potest, ut per contrarium actum efficacem renitatur huic divinæ voluntati, quia jam illi proponitur ut impossibile illud objectum: non potest autem voluntas ferri actu efficaci in objectum repræsentatum, ut impossibile. Sed tunc occurrit objectio communis, voluntatem scilicet necessitari, de quo alibi latius: nunc negatur simpliciter sequela, necessitatur tunc quidem voluntas, ut habere non possit inefficacem actum contrarium propter repugnantiam objecti, non tamen necessitatur ad habendum actum quem Deus vult illam velle, quia nulla causa est, quæ hanc necessitatem imponat.

6. Altera vero pars conclusionis est clara ratione supra facta, quia simplex displicentia non est contraria huic divinæ voluntati, nec Deus vult me non habere hanc displicentiam, quamvis efficaciter velit me velle aliquid, quia illa duo non repugnant: ergo ex vi illius voluntatis divinæ non repugnat me habere hanc simplicem displicentiam, et alioqui hoc non est per se malum, quia non repugnat divinæ voluntati, et in objecto potest habere aliquod motivum honestum. Sed advertendum est hanc displicentiam non debere esse de efficacia divinæ voluntatis, hæc enim displicentia esset intrinsece mala ex objecto, ut si quis desideraret resistere efficaci voluntati Dei, et illa displiceret, quia non possent hujusmodi effectus liberi non esse contra rationem, quia objectum eorum est desiderare aliquid contra voluntatem Dei, versari ergo debet hic effectus circa rem ipsam nude consideratam, aut circa ipsam voluntatem Dei, quatenus libere posset Deus velle hoc non esse, ut si homo desideret simplici affectu Deum aliquid non velle, aut, se non habere talem actum sub intellecta con-